

Þriðjudaginn 24. ágúst 1999.

Nr. 254/1999. **Innheimtustofnun sveitarfélaga**

(Helgi V. Jónsson hrl.)

gegn

Sigurði Steindórssyni

(enginn)

Kærumál. Fjárnám. Meðlag. Fyrning.

Talið var að krafa I á hendur S, sem orðið hafði til vegna meðlags-greiðslna Tryggingastofnunar ríkisins til barns S, væri ekki krafa til endurgjalds þegnum sveitarstýrk samkvæmt 5. mgr. 1. gr. laga nr. 14/1905 um fyrning skulda og annarra kröfuréttinda. Var krafa I, sem var eldri en fjögurra ára, talin niður fallin fyrir fyrningu samkvæmt 3. tölulið 3. gr. laga nr. 14/1905 og fjárnám sem gert hafði verið hjá S fyrir kröfunni því fellt úr gildi.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómaramirnir Markús Sigurbjörnsson, Arn-ljótur Björnsson og Gunnlaugur Claessen.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 7. júní 1999, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 23. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Suðurlands 28. maí 1999, þar sem fellt var úr gildi fjárnám, sem sýslumaðurinn á Selfossi gerði hjá varnaraðila 3. desember 1998 að kröfu sóknaraðila. Kæruheimild er í 3. mgr. 95. gr. laga nr. 90/1989 um aðför, sbr. 102. gr. laga nr. 92/1991. Sóknaraðili krefst þess að fyrrnefnt fjárnám verði staðfest. Hann krefst einnig máls-kostnaðar í héraði og kærumálskostnaðar.

Varnaraðili hefur ekki látið málið til sín taka fyrir Hæstarétti.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

Kærumálskostnaður verður ekki dæmdur.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Suðurlands 28. maí 1999.**I.**

Mál þetta var þingfest hinn 26. janúar 1999, en tekið til dóms að loknum endurflutningi hinn 10. maí sl.

Sóknaraðili er Sigurður Steindórsson, kt. 100143-3059, Reykjabraut 9, Þorlákshöfn, en varnaraðili er Innheimtustofnun sveitarfélaga, kt. 530372-0229, Lágmúla 9, Reykjavík.

Dómkröfur sóknaraðila eru þær, að aðfarargerð sú sem fram fór hjá sýslumanninum á Selfossi 3. desember 1998 í eignum sóknaraðila verði felld úr gildi og sóknaraðila dæmdur málskostnaður úr hendi varnaraðila að mati dómsins.

Dómkröfur varnaraðila eru þessar:

„Aðallega: Að aðfarargerð frá 3. desember 1998 sem gerð var í fasteigninni Reykjabraut 9, Þorlákshöfn, fyrir kr. 460.836 auk dráttarvaxta og alls kostnaðar verði staðfest.

Til vara: Að fyrningarfrestur meðlagskrafna sé samkvæmt 2. tl. 4. gr. laga nr. 114/1905.

Þá er í báðum tilvikum krafist málskostnaðar úr hendi sóknaraðila.“

II.

Umrædd krafa varnaraðila er vegna vangoldins meðlags sóknaraðila fyrir tímabilið 1. apríl 1988 til 1. apríl 1992, með barni sínu er barnsmóðir hans ól hinn 28. apríl 1988. Hinn 22. júlí 1991 úrskurðaði bæjarfógetinn í Kópavogi sóknaraðila til að greiða mánaðarlega svokallað meðalmeðlag með barninu, frá 1. ágúst 1991 til fullnaðs 18 ára aldurs barnsins. Á grundvelli úrskurðarins leitaði barnsmóðir sóknaraðila til Tryggingastofnunar ríkisins um greiðslu meðlagsins, samkvæmt ákvæðum V. kafla barnalaga nr. 20/1992 og 59. gr. laga nr. 117/1993. Tryggingastofnun ríkisins sendi síðan kröfuna vegna vangreiddra meðlaga til innheimtu hjá varnaraðila, samkvæmt lögum nr. 54/1971.

Með bréfi hinn 12. mars 1996 krafði varnaraðili sóknaraðila um greiðslu vangoldins meðlags með barninu. Með bréfi lögmanns sóknaraðila hinn 12. júní 1996 var hafnað kröfum varnaraðila eldri en fjögurra ára, á þeim grunni að þær væru fyrndar. Hinn 15. júní 1996 svaraði varnaraðili bréfi lögmanns sóknaraðila þar sem fram kom sú skoðun varnaraðila að um væri að ræða endurgjald á þegnum sveitarstyrk og fyrndist slík krafa ekki. Með bréfi lögmanns sóknaraðila dagsettu 24. júní 1996 til varnaraðila voru sjónarmið sóknaraðila ítrekuð. Hinn 20. september 1996 sendi varnaraðili lögmanni sóknaraðila sundurliðun krafna sinna á hendur sóknaraðila. Hinn 24. september 1996 sendi lögmaður sóknaraðila til varnaraðila greiðslu vegna vangoldinna meðlaga vegna tímabilsins 1. apríl 1992 til október 1995. Hinn 27. nóvember 1997 var sóknaraðila birt greiðsluáskorun varnaraðila vegna þeirrar kröfu sem um ræðir í máli þessu. Hinn

30. apríl 1998 barst Héraðsdómi Reykjavíkur beiðni varnaraðila, dagsett 20. apríl 1998, um fjárnám hjá sóknaraðila til tryggingar kröfunni. Beiðnin var árituð af dóminum hinn 22. maí 1998. Hinn 3. júní 1998 barst sýslumanninum í Reykjavík aðfararbeiðnin. Sú beiðni var framsend sýslumanninum á Selfossi, sem móttók hana 13. október 1998. Hinn 3. desember 1998 gerði sýslumaðurinn á Selfossi fjárnám í fasteign sóknaraðila að Reykjabraut 9, Þorlákshöfn, til tryggingar kröfum sóknaraðila. Við fjárnámið komu fram mótmæli af hálfu sóknaraðila. Sýslumaður tók ákvörðun að halda gerðinni áfram, en af hálfu sóknaraðila var því lýst yfir að gerðinni yrði skotið til héraðsdóms. Hinn 21. desember 1998 barst Héraðsdómi Suðurlands krafa sóknaraðila þessa efnis og var málið eins og áður segir þingfest hinn 26. janúar sl., en tekið til dóms að loknum endurflutningi hinn 10. maí sl.

III.

Rök sóknaraðila fyrir því að fjárnám hafi ekki átt að fara fram byggjast á því að krafa varnaraðila hafi verið fyrnd þegar aðfararbeiðni var send héraðsdómara til áritunar og einnig er fjárnám var gert. Sóknaraðili nefnir að varnaraðili segi í beiðninni að skuldin sé vegna vangoldinna meðlaga, sem sóknaraðila sé skylt að endurgreiða varnaraðila. Þá kveður sóknaraðili að framsetning gerðarbeiðanda á kröfum sínum, eins og sjáist á fylgiskjali, sé nokkuð óljós, en þó sjáist að varnaraðili hafi fengið til innheimtu 8. mars 1996 meðlagskröfur allt frá árinu 1988. Það sjáist af gögnum málsins að vegna mistaka sýslumannsins í Kópavogi hafi sóknaraðili aldrei verið krafinn um greiðslu meðlaganna þar áður. Þegar sóknaraðili hafi verið krafinn um greiðslu meðlaga svo langt aftur í tímann sem raun ber vitni, þá hafi hann neitað að greiða meðlagsskuldir eldri en fjögurra ára. Hafi sóknaraðili vísað í þessu sambandi til 2. og 3. tl. 3. gr. fyrningarlaga nr. 14/1905, en í 2. tl. 3. gr. laganna segi berum orðum að kröfur um lífeyri, forlagseyri, meðgjöf eða aðra greiðslu er greiðast eigi með vissu millibili og ekki sé afborgun af skuld, skuli fyrnast á fjórum árum. Hafi sóknaraðili á þessum tíma fengið uppgengið að skuldin væri vegna yngri meðlaga, sbr. framlagt bréf varnaraðila til sóknaraðila dagsett 20. september 1996, þar sem skuld sóknaraðila er sundurliðuð, frá árinu 1992 til 1995. Sóknaraðili hafi greitt skuldina með þeirri athugasemd að hann teldi eldri skuldir fyrndar. Sóknaraðili kveður það eiga að vera ljóst að krafa varnaraðila sé vegna meðlaga sem eru eldri en fjögurra ára, þó erfitt sé að skilja framsetningu krafna varnaraðila. Þegar greiðsla sóknaraðila hafi verið innt af hendi hinn 25. september 1996, hafi verið alveg ljóst að hann var að greiða upp yngri kröfur.

Sóknaraðili kveður rök varnaraðila ekki vera byggð á traustum grunni. Nefnir hann að varnaraðili vísi til 5. mgr. 1. gr. laga nr. 14/1905, sem segi að krafa til endurgjalds á þegnum sveitarstyrk fyrnist ekki. Sóknaraðili kveðst aldrei hafa

þegið sveitarstyrk og afar langsótt sé að jafna kröfum varnaraðila við sveitarstyrk. Sóknaraðili kveður slíka löggjöfnun ekki heimila þegar bein lagafyrirmæli séu um annað. Þar að auki séu engin ákvæði í lögum um Innheimtustofnun sveitarfélaga, nr. 54/1971, um annan fyrningartíma á meðlagskröfum sem stofnununin fær til innheimtu heldur en þeim meðlagskröfum sem nefndar eru í fyrningarlögum. Þar sem kröfur sóknaraðila séu ætíð nefndar meðlög í lögum nr. 54/1971 og njóti lögtaksréttar samkvæmt 2. tl. 4. mgr. 5. gr. laganna þá ætti að vera ljóst af ákvæðum 2. tl. og 3. tl. 3. gr. laga nr. 14/1905 að kröfurnar fýrnist á fjórum árum.

Sóknaraðili vekur einnig athygli á því að honum hafi ekki gefist kostur á að greiða meðlagið til barnsmóður sinnar. Fyrsta kröfubréfið hafi komið frá varnaraðila, en sýslumaðurinn í Kópavogi hafi ekki reynt innheimtu og sóknaraðili hafi búið í öðru sveitarfélagi. Sóknaraðili kveður varnaraðila vera nær því að vera greiðslumiðlun meðlaga þar sem stofnunin sjái um innheimtu meðlaga af þúsundum Íslendinga á hverju ári án þess að þeir séu endilega í vanskilum eða þiggi fátækrastryrk.

Af hálfu sóknaraðila er bent á að skýr lagafyrirmæli um sérstöðu krafna varnaraðila þurfi að vera fyrir hendi til að ryðja burt þeirri afdráttarlausu reglu sem fram komi í 2. tl. 3. gr. laga nr. 14/1905, um að meðlagskröfur fýrnist á fjórum árum. Nú hafi það foreldri sem forræði hafi yfir barni þann kost að innheimta meðlög sjálft eða leita til Tryggingastofnunar ríkisins sem aftur endurkrefji sveitarfélögin (Innheimtustofnun sveitarfélaga) og afar ósennilegt sé að löggjafinn hafi ætlað meðlagskröfum að fýrnast í höndum einstæðrar móður en ekki í höndum opinberra aðila, sem hafi svo rík úrræði til innheimtu krafna að fjögurra ára fyrningartími ætti ekki að stefna kröfum þeirra í voða, sbr. 5. gr. laga nr. 54/1971. Það sé með ólíkindum ef fyrningartími eigi að vera mismunandi eftir því hver innheimtir þótt um sömu kröfu sé að ræða.

Þá kveður sóknaraðili þann veikleika vera í kröfum varnaraðila að varnaraðili byggji kröfur sínar á að um meðlög sé að ræða og nýti sér þau innheimtuúrræði sem tiltæk séu, en í aðfararbeiðni sé vísað til 10. tl. 1. mgr. 1. gr. laga um aðför nr. 90/1989. Þannig megi fara í aðför án dóms ef um kröfur er að ræða sem njóta lögtaksréttar samkvæmt fyrirmælum laga. Meðlagskröfur njóti lögtaksréttar en ekki endurkrafa vegna fengins framfærslustyrks. Ef krafa varnaraðila hafi verið framfærslustyrkur þá hafi hún ekki verið aðfararhæf hinn 4. desember 1998.

Sóknaraðili kveður úrskurð Skiptaréttar Reykjavíkur í málinu nr. 22/1983, sem varnaraðili hafi samkvæmt gögnum málsins vísað í máli sínu til stuðnings, vera byggðan á röngum grunni, þar sem megininntak hans hafi verið að Innheimtustofnun sveitarfélaga hafi tekið við hlutverki sveitarfélaga að innheimta meðlagskröfur og meðlagskröfur hafi verið innheimtar áður sem almennar fram-

færsluskuldir. Vísað hafi verið til endurgreiðsluréttar sveitarfélags á hendur styrkþega samkvæmt 53. gr. og 56. gr. laga nr. 80/1947 (framfærslulaga sem nú hafi verið numin úr gildi). Skiptarétturinn hafi ekki horft til 8. gr. þeirra laga eða annarra ákvæða I. kafla þeirra, en við yfirlestur kaflans megi ljóst vera að meðlag sem lenti á sveitarfélagi að greiða með barni eftir skilnað eða með óskilgetnu barni hafi ekki talist til framfærslustyrks á þeim tíma þegar úrskurðurinn var kveðinn upp. Enn síður verði meðlagsgreiðslum jafnað til sveitarstyrks nú þegar engin lagaheimild sé fyrir hendi um endurkröfuréttinn. Þá nefnir sóknaraðili að ekki hafi verið tekið til varna í ofangreindu máli skiptaréttar.

IV.

Varnaraðili byggir mál sitt á því að krafa hans sé ófyrmd að lögum og því beri að staðfesta hina umþrættu aðfarargerð.

Í fyrsta lagi byggir varnaraðili á því að meðlagsgreiðsla Tryggingastofnunar ríkisins, sem endurkrafinn sé af varnaraðila hjá meðlagsskyldu foreldri í samræmi við lög um stofnunina, sé samkvæmt lögum endurkrafa vegna þegins sveitarstyrks. Samkvæmt 5. mgr. 1. gr. fyrningarlaga nr. 14/1905 fyrnist slík krafa ekki.

Í þessu sambandi vill varnaraðili vísa til eldri og yngri laga um eðli greiðslna þessara.

Í 54. gr. framfærslulaga nr. 80/1947, sem úr gildi féllu við setningu laga nr. 40/1991, hafi komið fram að líta ætti til meðlags sem greitt væri til forsjárforeldris sem framfærslustyrk til þess sem vanrækt hafði greiðslur, þ. e. hinu meðlagsskylda foreldri. Það sé því styrkþegi í merkingu laganna. Sama skilgreining á þessum greiðslum hafi komið fram í 79. gr. laga nr. 40/1963, um almannatryggingar. Áður en Innheimtustofnun sveitarfélaga hafi verið stofnsett með lögum nr. 54/1971 hafi sveitarfélagi því sem meðlagsgreiðandi átti framfærslurétt í borið að endurgreiða Tryggingastofnun ríkisins greidd meðlög vegna hans. Við þá endurgreiðslu hafi sveitarfélagið eignast kröfu á hendur hinu meðlagsskylda foreldri. Varnaraðili heldur því fram að framfærslustyrkur samkvæmt framangreindum ákvæðum sé sömu merkingar og sveitarstyrkur samkvæmt 5. mgr. 1. gr. laga nr. 14/1904. Þessi skilningur á greiðslunum hafi haldist eftir stofnun varnaraðila. Þrátt fyrir að ekki sé svo afdráttarlaust kveðið á um eðli þessara greiðslna í þeim lögum sem við tóku af lögum nr. 80/1947 og lögum nr. 40/1963 sé ljóst að greiðslur Tryggingastofnunar ríkisins fyrir meðlagsgreiðendur séu byggðar á framfærslurétti þeirra, sbr. 72. gr. laga nr. 67/1971 og 60. gr. laga nr. 117/1993, um almannatryggingar, sbr. III. kafla barnalaga nr. 20/1992. Þá liggi fyrir að meðlagsgreiðendum beri skylda til að endurgreiða varnaraðila meðlög sem Tryggingastofnun hefur greitt, sbr. 28. gr. laganna.

Þessi skilningur á eðli meðlagsgreiðslna hafi verið staðfestur með úrskurði Skiptaréttar Reykjavíkur í fyrrnefndu máli nr. 22 frá 3. nóvember 1983.

Í öðru lagi byggir varnaraðili á því að lög um varnaraðila nr. 54/1971 mæli ótvírætt fyrir um að meðlagskröfur þær sem honum ber að innheimta fymnist ekki.

Í 5. gr. þeirra laga sé kveðið á um hvaða innheimtuúrræði eru varnaraðila tæk við innheimtu meðlaga. Í 1. tl. 4. mgr. greinarinnar komi fram heimild til að krefja kaupgreiðanda hins meðlagsskylda um hluta kaups auk heimildar til þess að krefjast lögtaks hjá kaupgreiðandanum, vanræki hann greiðslur. Lögtaksréttur þessi fymnist ekki. Í 2. tl. 4. mgr. 5. gr. sé varnaraðila einnig veitt lögtaksheimild í eignum „barnsföður“. Upphaflega hafi ákvæði 2. og 3. mál. hljóðað svo: „...um framkvæmd lögtaks skal fara samkvæmt lögum nr. 29 16. desember 1885. Lögtaksrétturinn fymnist ekki.“ Hins vegar hafi málsliðir þessir verið felldir niður án skýringa með 1. tl. 57. gr. laga nr. 92/1991. Varnaraðili heldur því fram að þrátt fyrir þessa breytingu hafi það ekki verið ætlun löggjafans að breyta því að lögtaksrétturinn væri ófyrnanlegur. Vísar varnaraðili því til stuðnings til lokamálsliðar 1. tl. 4. mgr. 5. gr. laganna, en samkvæmt því ákvæði fymnist lögtaksrétturinn ekki. Af hálfu varnaraðila er því haldið fram að ákvæði laga nr. 54/1971 um að „lögtaksrétturinn fymnist ekki“ byggist á þeirri ætlan löggjafans að meðlagskröfur þessar fyrntust ekki. Það sé í samræmi við 2. gr. laga nr. 19/1885 og 9. gr. aðfararlaga nr. 90/1989 svo og að eðli málsins samkvæmt geti aðfararrétturinn ekki verið ríkari en rétturinn til kröfunnar.

Varnaraðili kveður ágreiningslaust að krafa þess sem rétt á til meðlags, gegn hinum meðlagsskylda aðila, fymnist á fjórum árum samkvæmt 2. tl. 3. gr. fyrningarlaga. Varnaraðili heldur því hins vegar fram að krafa sóknaraðila geti ekki talist meðlagskrafa í skilningi 2. tl. 3. gr. fyrningarlaga, heldur sé um að ræða kröfu um greiðslu skuldar. Bendir varnaraðili sérstaklega á í þessu sambandi að þær kröfur sem taldar eru upp í ákvæðinu séu kröfur sem stofnast hafi með samningi en ekki kröfur sem grundvallaðar eru á lagaboði, eins og endurkrafa varnaraðila í þessu máli.

Varnaraðili telur að ekki eigi við sú fullyrðing sóknaraðila að ósennilegt sé að löggjafinn hafi ætlað sömu kröfu mismunandi fyrningartíma eftir því hver sé eigandi kröfunnar og að löggjafinn hafi ekki ætlað meðlagskröfu forsjarforeldris á hendur hinu meðlagsskylda foreldri að fymnast á skemmri tíma en endurkrafa Innheimtustofnunar sveitarfélaga á hendur hinum meðlagsskylda aðila. Varnaraðili telur að líta beri til þess að alþekkt sé í íslenskum rétti að fyrningartími sé mismunandi eftir því hver sé kröfuhafi. Við skoðun á barnalögum, nr. 20/1992, lögum um almannatryggingar, nr. 117/1993, lögum um Innheimtustofnun sveitarfélaga, nr. 54/1971, og fyrningarlögum, nr. 14/1905, sé ljóst að það hafi einmitt verið ætlun löggjafans að hafa þennan hátt á. Bendir varnaraðili í þessu sambandi á að hér sé um að ræða greiðslur til hins opinbera, sem greiddar séu til að uppfylla lögboðnar framfærsluskyldur foreldris. Þá nefnir varnaraðili að fyrir hendi er heimild forsjarforeldris til að fá kröfu sína greidda í gegnum Trygginga-

stofnun ríkisins, en Innheimtustofnun, sem kröfuhafa, sé í mörgum tilvikum ill-mögulegt eða jafnvel ógerlegt að innheimta meðlagskröfur hjá hinum meðlags-skylda á stuttum tíma og því sé nauðsynlegt að fyrningartíminn sé lengri hvað stofnunina varðar.

Að lokum nefnir varnaraðili að fallist dómurinn ekki á aðalkröfu varnaraðila um heimfærslu kröfu varnaraðila til 5. gr. fyrningarlaga sé þess krafist til vara að um fyrningu kröfu varnaraðila gildi hinn almenni fyrningarfrestur 2. tl. 4. gr. fyrningarlaga, þ. e. 10 ár.

Til stuðnings kröfum sínum vísar varnaraðili sérstaklega til 34. gr., 54. gr., 2. mgr. 55. gr., 56. gr. og 76. gr. laga nr. 80/1947, 79. gr. laga nr. 40/1963, 72. gr. laga nr. 67/1971, 59. gr. og 60. gr. laga nr. 117/1993, um almannatryggingar, III. kafla og V. kafla barnalaga nr. 20/1992, laga nr. 54/1971, um Innheimtustofnun sveitarfélaga, 5. gr. laga nr. 14/1905, um fyrning skulda og annarra kröfuréttinda, og 5. mgr. 1. gr. laga nr. 40/1991, um félagsþjónustu sveitarfélaga.

V.

Í máli þessu er deilt um það eitt hvort krafa varnaraðila, sem fjárnám var gert vegna hinn 3. desember 1998, hafi þá verið fyrnd, en um kröfuna er ekki tölu- legur ágreiningur.

Samkvæmt 5. mgr. 1. gr. laga nr. 14/1905, um fyrning skulda og annarra kröfuréttinda, fynast ekki kröfur til endurgjalds þegnum sveitarstyrk. Kemur því fyrst til skoðunar hvort telja eigi kröfu þá sem hér um ræðir sveitarstyrk er varnaraðili hefur þegið. Til glöggvunar verður að rekja lagaákvæði sem gilt hafa um þetta atriði í gegnum tíðina.

Í 2. mgr. 16. gr. laga nr. 57/1921, um afstöðu foreldra til skilgetinna barna, sagði: „Nú hefir dvalarsveit greitt meðlag samkvæmt 14. eða 15. gr., og getur hún þá látið taka það lögtaki hjá framfærsluskyldu foreldri, eða krafið framfærslusveit þess um endurgreiðslu meðlagsins. Greiði framfærsluskyldur eigi meðlagið, telst það fátækrastrykur honum til handa.“

Í 54. gr. framfærslulaga nr. 80/1947 sagði að ef einhver, sem samkvæmt dómi eða samningi er skyldur til framfærslu lögum samkvæmt, hefur vanrækt að gera skyldu sína í þessu efni, og framfærslustjórn hefur þess vegna orðið að greiða þeim, sem réttinn hefur, framfærslustyrk, og telst þá sá styrkur ekki framfærslustyrkur til styrkþega, ef styrkurinn fer ekki fram úr hinni umsömdu eða úrskurðu upphæð, heldur framfærslustyrkur til þess sem vanrækt hefur greiðslur. Þá sagði í 2. mgr. 55. gr. laganna að hafi dvalarsveit barnsmóður eða framfærslumanns barns orðið að endurgreiða Tryggingastofnun ríkisins lögákveðinn barnalífeyri, og skuli þá framfærslusveit sú, er „barnsfaðir“ á, er lífeyririnn féll í gjalddaga, skyld að endurgreiða dvalarsveitinni meðlagið að fullu, og skal telja það framfærslustyrk veittan „barnsföður“. Einnig voru í lögnum ákvæði um lög-

taksrétt fyrir endurgjaldskröfum og í því sambandi vísað til laga nr. 29/1885, um lögtak og fjárnám án undangengins dóms eða sáttar, en jafnframt nefnt að lögtaksbeiðni væri gild þótt síðar komi fram en fyrir er mælt í 2. gr. lögtakslaga.

Í 79. gr. laga nr. 40/1963, um almannatryggingar, sagði að „mæður“, sem fengju úrskurð yfirvalds um meðlag með börnum sínum, gætu snúið sér til Tryggingastofnunar ríkisins með úrskurðinn og fengið meðlagið greitt. Þá var kveðið á um endurkröfurétt Tryggingastofnunar á hendur barnsföður og um innheimtu slíkrar kröfu var vísað til 76. gr. framfærslulaga. Einnig var kveðið á um að ef vanskil yrðu af hálfu meðlagsskylds aðila þá skyldi innheimta kröfuna hjá framfærsluveit hans, og taldist fjárhæðin framfærslustyrkur veittur honum.

Í 72. gr. laga nr. 67/1971, um Tryggingastofnun ríkisins, voru að finna samþærig ákvæði um heimild til foreldris sem fékk úrskurð stjórnvalds um meðlag með börnum sínum til að snúa sér um greiðslu til Tryggingastofnunar ríkisins. Nú gilda um þetta ákvæði 59. gr. og 60. gr. laga nr. 117/1993, um almannatryggingar. Í síðastgreindum tveimur lögum eru ákvæði um endurgreiðslu Innheimtustofnunar sveitarfélaga á þeim meðlögum sem ekki innheimtast, en um skil ónnheimtra skulda fer eftir ákvæðum laga um Innheimtustofnun sveitarfélaga, sbr. nú 2. mgr. 60. gr. laga nr. 117/1993.

Hvorki er í lögum nr. 40/1991, um félagsþjónustu sveitarfélaga, er tóku við af framfærslulögum nr. 80/1947, né í núgildandi lögum um almannatryggingar nr. 117/1993, sérstök ákvæði um að endurgjaldskröfur vegna meðlags skuli teljast sveitarstyrkur. Er nú raunar hvergi sérstaklega tekið fram í lögum að meðlagsgreiðslur fyrir milligöngu hins opinbera teljist sveitarstyrkur eða framfærslustyrkur, heldur kemur þessi skilningur einungis fram í greinargerð með lögum nr. 54/1971, um Innheimtustofnun sveitarfélaga, sem sett voru í gildistíð laga nr. 80/1947.

Um Innheimtustofnun sveitarfélaga gilda lög nr. 54/1971. Stofnunin er sameign allra sveitarfélaga og er hlutverk hennar að innheimta hjá meðlagsskyldum foreldrum meðlög sem Tryggingastofnun ríkisins hefur greitt forráðamönnum barna þeirra samkvæmt lögum um almannatryggingar. Innheimtustofnun skal skila Tryggingastofnun ríkisins innheimtufé mánaðarlega eftir því sem það innheimtist og skal það ganga upp í meðlagsgreiðslur Tryggingastofnunar. Það sem á vantar að Tryggingastofnun hafi fengið meðlög að fullu endurgreidd með slíkum skilum skal Innheimtustofnun sveitarfélaga greiða innan tveggja mánaða frá því að meðlag var greitt. Hins vegar greiðir Jöfnunarsjóður sveitarfélaga Innheimtustofnuninni það sem á vantar að tekjur hennar nægi til endurgreiðslu til Tryggingastofnunar.

Í 5. gr. laga nr. 54/1971 er að finna ýmis ákvæði um úrræði Innheimtustofnunar til innheimtu. Samkvæmt 1. tölulið 4. mgr. 5. gr. laganna getur Innheimtustofnun m. a. krafist kaupgreiðanda um að halda eftir hluta af launum eða afla-

hlut til lúkningar meðlögum. Vanræki kaupgreiðandi að verða við slíkri kröfu má gera lögtak hjá kaupgreiðanda með sama hætti og hjá meðlagsskuldara sjálfum. Er tekið fram að lögtaksrétturinn fyrnist ekki. Í 2. tölulið 4. mgr. 5. gr. er kveðið á um að Innheimtustofnun geti krafist lögtaks í eignum „barnsföður“.

Í athugasemdum með frumvarpi að lögum nr. 54/1971 sagði að breyting ætti að verða á því fyrirkomulagi að Tryggingastofnun innheimti kröfuna hjá hinum meðlagsskylda í framfærslusveit hans, þar sem framkvæmd innheimtu hafi verið mjög ábótavant. Tekið var fram að meðlög greidd Tryggingastofnuninni af framfærslusveit teljist framfærslustyrkur veittur barnsföður og sé framfærslusveit heimilt að krefja barnsföður um endurgreiðslu þeirra samkvæmt ákvæðum framfærslulaga. Reynslan hefði sýnt að endurgreiðslukröfur framfærslusveita á hendur barnsfeðrum innheimtust bæði seint og illa og margt bæri til þess. Var talið rétt að sveitarfélögin leystu sameiginlega verkefni um endurgreiðslu barnsmeðlaga til Tryggingastofnunar ríkisins og innheimtu þeirra hjá barnsfeðrum. Jafnframt yrði afskiptum einstakra sveitarstjórna af þessum málum lokið og þar með einnig hinum hvímlæðu sveitfestimálum í sambandi við meðlagsinnheimtur.

Á lögum nr. 54/1971 voru gerðar breytingar með lögum nr. 92/1991, um breyting á ýmsum lögum vegna aðskilnaðar dómsvalds og umboðsvalds í héraði. Með 57. gr. laga nr. 92/1991 var meðal annars felld niður úr 2. tölulið 4. mgr. 5. gr. það sérákvæði að lögtaksréttur gagnvart barnsföður fyrntist ekki og að um framkvæmd lögtaks færi eftir ákvæðum laga nr. 29/1885, um lögtak og fjárnám án undanfarins dóms eða sáttar. Þá var og felld niður ákvæði um að úrskurða mætti hinn meðlagsskylda á vinnuhæli til að vinna af sér meðlagsskuld. Hins vegar hélst óbreytt ákvæðið um ófyrmanlegan lögtaksrétt gagnvart kaupgreiðanda.

Í athugasemdum með 57. gr. frumvarps að lögum nr. 92/1991 segir: „Með þessari grein frumvarpsins eru lagðar til breytingar á lögum um Innheimtustofnun sveitarfélaga, nr. 54/1971. Í 1. tölul. greinarinnar er gert ráð fyrir brottnámi tveggja málslíða í 2. tölul. 4. mgr. 5. gr. laganna, en þar eru fyrirmæli um framkvæmd lögtaks og fyrningu lögtaksréttar fyrir kröfu um meðlag, sem verða óþörf vegna ákvæða laga um aðför, nr. 90/1989. Í 2. tölul. þessarar greinar er lagt til brottfall heimildar Innheimtustofnunar sveitarfélaga til að krefjast vistunar barnsföður á vinnuhæli vegna meðlagsskulda, en hana er að finna í 4. tölulið 5. gr. laganna. Þessi heimild er úrelt og má að auki telja hætt við að hún standi ekki gagnvart Mannréttindasáttmála Evrópu, en rétt er einnig að geta þess að í lögum um fangelsi og fangavist, nr. 48/1988, er ekki lengur gert ráð fyrir vistun af þessum toga, sem gert var í eldri lögum um sama efni. ...“.

Framangeind orð greinargerðar með lögum nr. 92/1991, um að þetta sérákvæði í 2. tölulið 4. mgr. 5. gr. laga nr. 54/1971 sé óþarft, virðast nokkur vís-

bending um að löggjafinn telji kröfur þessar sveitarstyrk. Byggist það á því að samkvæmt núgildandi lögum nr. 90/1989, um aðför, sem vísað var til í athugasemdunum, fylgir aðfararhæfi í raun fyrningartíma kröfu, sbr. t. d. 9. gr. laganna. Svo virðist sem líkur séu fyrir því að hér sé ekki verið að mæla fyrir um styttingu fyrningartíma krafna þessara, þar sem látið er nægja að fella niður sérákvæðið um ófyrnanleika lögtaksréttar krafna gagnvart barnsföður, en sérákvæðið í 1. t. l. sömu málsgreinar um ófyrnanleika lögtaksréttar krafna á hendur kaupgreiðanda látið halda sér. Brottfall sérákvæðisins um ófyrnanleika krafna á hendur kaupgreiðanda hefði leitt til þess að lögtaksréttur þeirra krafna hefði fyrnst þar sem slíkar kröfur eru óumdeilanlega ekki sveitarstyrkur. Hins vegar verður að líta til þess að lögtaksréttur fyrntist áður á tveimur árum óháð stofnkröfunni samkvæmt 2. gr. laga nr. 29/1885, nema til staðar væru sérákvæði um lengri fyrningartíma lögtaksréttar. Því lúta ákvæði 5. gr. laga nr. 54/1971 einungis að fyrningu lögtaksréttar, en ekki kröfunnar sem liggur að baki réttinum.

Undir ákvæði 5. mgr. 1. gr. laga nr. 14/1905, um fyrning skulda og annarra kröfurettinda, falla einungis endurgreiðslukröfur sveitarfélags á hendur styrkþega sjálfum en ekki kröfur milli sveitarfélaga um endurgreiðslu á styrk sem annað þeirra hefur veitt manni sem framfærslusveit á í hinu. Ákvæðið kom inn í frumvarpið við meðferð þess á Alþingi. Helstu ástæður fyrir setningu þessarar sérreglu voru þær að þessar skuldir væru stofnaðar með valdboði og teldust því annars eðlis en skuldir, sem stofnað væri til með frjálsum og fúsum vilja. Hætta var talin á að þurfalingum væri sýnd óþarflega mikil harka við innheimtur skulda, er nær fyrningartíma drægi, og þess vegna myndi sveitarstyrkurinn að einhverju leyti missa marks. Meginreglan væri sú að þessar skuldir ættu að greiðast því um væri að ræða peninga sem pínir væru út úr skattgreiðendum, sumum bláfátækum, auk þess sem bókfærsla í sveitarfélögum væri ekki alltaf fullkomin. Ljóst er að þessi rök eiga ekki að öllu leyti við nú á dögum. Til dæmis er meginreglan sú samkvæmt núgildandi lögum, að fjárhagsaðstoð sveitarfélaga verði aðeins endurkræf við sérstakar aðstæður. Má af því vart ætla að löggjafinn ætlist til þess að við innheimtu sveitarstyrks verði almennt skírskotað til hins sérstaka undantekningarákvæðis 5. mgr. 1. gr. laga nr. 14/1905.

Kröfur um einstakar meðlagsgreiðslur, án milligöngu hins opinbera, fynrast á fjórum árum samkvæmt 3. gr. laga nr. 14/1905. Upplýst er að greiðslur á meðlagi fara hins vegar iðulega fram fyrir milligöngu hins opinbera. Greiðslumáti þessi fer eftir vali þess sem forsjá hefur, óháð getu hins meðlagsskylda til að greiða meðlag og óháð vilja hans til að sá háttur verði hafður á. Hefur svo verið um langa hríð. Þó endurkrafa varnaraðila hafi stofnast með lagaboði bera greiðslur þessar sjaldnast þannig einkenni, að meta beri þær sem sveitarstyrk, þannig að hið sérstaka undantekningarákvæði 5. mgr. 1. gr. laga nr. 14/1905 gildi um fyrningu þeirra. Ber því nauðsyn til að slíkur skilningur komi skýrt fram hjá

löggjafanum, þ. e. ef varnaraðili á að öðlast betri rétt en upphaflegur kröfuhafi. Eins og rakið hefur verið sá löggjafinn áður fyrr sérstaka nauðsyn til þess að kveða á um eðli þessara krafna í lögum, en þau ákvæði hafa hins vegar verið felld niður án glöggra skýringa. Liggur því samkvæmt framansögðu beinast við að álykta sem svo að ætlan löggjafans hafi verið að breyta því réttarástandi sem áður var við lýði í stað þess að telja sveitarstyrksþega þá fjölmörgu aðila sem meðlag greiða í gegnum hið opinbera kerfi.

Þegar allt framangreint er virt verður ekki talið að varnaraðili hafi sýnt fram á með nægilega óyggjandi hætti að meta beri kröfu þá sem um ræðir sem þeginn sveitarstyrk. Þar sem krafa þessi nýtur lögtaksréttar fynnist hún á fjórum árum samkvæmt ákvæðum 3. tl. 3. gr. laga nr. 14/1905, en óumdeilt er að krafan var eldri en fjögurra ára er aðfararbeiðni barst héraðsdómara til áritunar, sbr. 52. gr. laga nr. 90/1989, um aðför. Er því fallist á með sóknaraðila að fjárnám það sem fram fór hjá sýslumanninum á Selfossi 3. desember 1998 í eignum sóknaraðila skuli felld úr gildi.

Eftir þessum úrslitum þykir rétt að varnaraðili greiði sóknaraðila 180.000 krónur í málskostnað.

Ólafur Börkur Þorvaldsson dómstjóri kveður upp þennan úrskurð.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Fjárnám sýslumannsins á Selfossi, nr. 033-1998-00992, er fram fór hinn 3. desember 1998, hjá sóknaraðila, Sigurði Steindórssyni, kt. 100143-3059, að kröfu varnaraðila, Innheimtustofnunar sveitarfélaga, kt. 530372-0229, er felld úr gildi.

Varnaraðili greiði sóknaraðila 180.000 krónur í málskostnað.